

Investigation of Resilience in According Exposure to Cyberbullying in Adolescents*

Gökhan GÜÇLÜ^{a**} (ORCID ID -0000-0003-2400-7090)

Sabahattin ÇAM^b (ORCID ID -0000-0003-2262-6357)

^a Ministry of National Education, Eskişehir/Turkey

^b Çukurova University, Faculty of Education, Adana/Turkey

Article Info

DOI: 10.14812/cufej.1058071

Article history:

Received 14.01.2022

Revised 01.11.2022

Accepted 20.12.2022

Keywords:

Resilience,
Cyberbullying,
Adolescence,
Exposure to Bullying.

Research Article

Abstract

This research aims to examine the resilience of adolescents according to their exposure to cyberbullying, gender, grade level, parental education level, school type and time spent on social media. Participants consisted of 1040 high school students between the ages of 14-19. Data were collected using the APRS, CVS and PIF, and analyzed with the two-factor ANOVA technique. Data analysis shows that the resilience of the adolescents not exposed to cyberbullying was found to be higher than the adolescents exposed to cyberbullying. It is seen that the resilience of girls is higher than that of boys. It is observed that the resilience of the students decreases as the time they spend daily on social media increases. In addition, it is seen that the education level of the mother had a significant effect on the resilience of the students. It is determined that the variables of father's education level, high school type and grade level do not differ significantly on the resilience of the students. It is found that the joint effect of exposure to cyberbullying and mother's education level has a significant effect on resilience, while the interactions of other variables do not have a significant effect on resilience.

Ergenlerde Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlığın İncelenmesi

Makale Bilgisi

DOI: 10.14812/cufej.1058071

Makale Geçmişi:

Geliş 14.01.2022

Düzeltilme 01.11.2022

Kabul 20.12.2022

Anahtar Kelimeler:

Psikolojik Sağlamlık,
Siber Zorbalık,
Ergenlik,
Zorbalığa Maruz Kalma.

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmanın amacı; ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma durumlarına, cinsiyete, sınıf düzeyine, anne-baba eğitim düzeyine, okul türüne ve sosyal medyada geçirilen zamana göre psikolojik sağlamlıklarını incelemektir. Katılımcılar 14-19 yaş aralığındaki 1040 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Veriler, Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ), Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ) ve Kişisel Bilgi Formu (KİF) kullanılarak toplanmış ve iki faktörlü ANOVA tekniği ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, siber zorbalığa maruz kalmayan ergenlerin psikolojik sağlamlıkları siber zorbalığa maruz kalan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Kızların psikolojik sağlamlıklarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin, sosyal medyada günlük harcadıkları zamanları artırsa psikolojik sağlamlıklarının düştüğü gözlenmiştir. Ayrıca anne eğitim düzeyinin de öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde baba eğitim düzeyi, lise türü ve sınıf düzeyi değişkenlerinin anlamlı düzeyde farklılaşma oluşturmadığı saptanmıştır. Siber zorbalığa maruz kalma durumu ile anne eğitim düzeyinin ortak etkisinin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı etkisinin olduğu görülürken, diğer değişkenlerin etkileşimlerinin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı bulunmuştur.

*This study was presented as an "oral presentation" at the 21th International Congress of Psychological Counseling and Guidance in Antalya between 24th-27th October 2019.

**Corresponding Author: gkhngucluu@hotmail.com

Introduction

Today, like all individuals, adolescents may encounter events with different difficulties in their life. Actually, adolescence is a period where an individual experiences significant changes in many developmental areas at the same time. These difficulties can be the loss of a loved one, as well as different problem areas that affect the life of the person, such as natural disasters, school changes, and bullying or cyberbullying, which especially arises with the development of technology. Cyberbullying covers deliberate and repetitive aggression where adolescents use computers, mobile phones and other technological devices to abuse, threaten, humiliate or harass other young people who cannot defend themselves (Hinduja & Patchin, 2017). Developing technology, increasing use of electronic media and the internet has risks as well as benefits, and these risks are easily accepted by adolescents. While it is seen that some adolescents have difficulties facing these risks, it is seen that some of them can overcome the situation without being affected or they can adapt to the situation and recover more quickly. The main factor effective in the adaptation process is resilience, which covers the concepts of effort, time and continuity (David-Ferdon & Hertz, 2018; Masten, 2001). Resilience is defined as the ability of individuals to recover and return to their former state after difficult life conditions, stressful life events (Ergün, 2016).

In the literature, it is seen that there is less cyberbullying victimization among adolescents with high levels of resilience (Santos et al., 2021), and that there is an inverse and significant relationship between resilience and cyberbullying and cyber victimization (Sabanci, 2018). High level of resilience means proper adaptation, less bullying and victimization experience for cyber victims and cyberbullies. While resilience is a strong protective factor on cyberbullying, it is seen to have a protective function regarding the consequences of cyber victimization (Hinduja & Patchin, 2017). It was found in another study that individuals reported being strong for their resilience were less likely to engage in bullying behaviors and become victims than those who are less strong (Donnon, 2009).

In the results of the study conducted on the subject, it is observed that the adolescents experiencing cyber victimization reported problems such as being withdrawn from school, academic failures, loss of motivation towards classes, frustration, substance use, depression, involvement in criminal activities, violence, anger and suicide (Beran & Li, 2005; Hinduja & Patchin, 2009). It has been observed that there is a relationship between victimization by bullying and psychological adjustment of adolescents, and the effect of resilience factors on this relationship is significant. It has been stated that resilience has an important contribution to developing psychological adjustment problems arising from the victimization of bullying (Quinn, 2015).

A significant number of studies over the past two decades have shown the high prevalence and negative consequences of cyberbullying among adolescents (Kowalski et al., 2014; Kwan et al., 2020). For this reason, it is extremely important to identify the factors that can help reduce the harmful consequences of cyberbullying victims on their mental health (Grych et al., 2015). Studies focusing on resilience, understood as a psychological structure for coping with difficulties, seem to have become important in recent years (Windle, 2011). Resilience is a strong protective factor both for preventing the experience of bullying and reducing its impact. It is seen not only for the experience of bullying, but also as an important process that can reduce the effects of different traumas and victimizations. There are studies indicating that there is less cyberbullying victimization among adolescents with high levels of resilience (Santos et al., 2021). Therefore, it will be important to conduct studies on resilience in adolescents to cope with cyberbullying victims.

In a study by Santos et al. (2021), it is seen that cyberbullying victimization reduces life satisfaction and increases depression symptoms. Cyber-victimization, including being on the receiving end of insulting or threatening messages, humiliating comments, or rumors making the victim appear ridiculous, has been associated with greater depression and less life satisfaction, as cyber-victimization gradually deteriorates the victim's self-esteem and creates feelings of loneliness and disharmony. On the contrary, higher levels of resilience are associated with fewer symptoms of depression and greater satisfaction with life.

The point where adolescents who not exposed to cyberbullying differ from those exposed is the high-quality relationships they establish with their parents and friends. Furthermore, through this established high-quality relationship, adolescents can express themselves better and overcome risky situations and problems more easily (Eroğlu et al., 2015). From this perspective, examining the cyberbullying behaviors among adolescents with resilience will be useful for understanding the methods adolescents use to overcome the problems they experience, the personality traits come to the fore and the variables have an impact.

One of the variables that can reduce the impact of negative consequences of cyberbullying in adolescence and improve these negative consequences is resilience (Hinduja & Patchin, 2017). Therefore, it is important to examine the relationship between resilience and cyberbullying and whether cyberbullying has a significant effect on resilience together with socio-demographic variables. It is also important for understanding the protective and risk factors for cyber victimization and cyberbullying that adolescents experience. Identifying these factors will allow to develop school-based strategies (Chun et al., 2021). On the other hand, the scarcity of studies dealing with the concepts of resilience and cyberbullying draws attention. For all these reasons, it is aimed to examine the relationship between cyberbullying and resilience by focusing on cyberbullying, as one of the areas where adolescents have problems. In accordance with this main purpose, answers to the following questions are addressed in this study.

1. Do adolescents' resilience differ according to their exposure to cyberbullying and gender?
2. Do adolescents' resilience differ according to their exposure to cyberbullying and grade level?
3. Do adolescents' resilience differ according to their exposure to cyberbullying and their mother's education level?
4. Do adolescents' resilience differ according to their exposure to cyberbullying and their father's education level?
5. Does the resilience of adolescents differ according to their exposure to cyberbullying and the type of their high schools?
6. Do adolescents' resilience differ according to their exposure to cyberbullying and the time they spend daily on social media?

Method

Research Model

This study is a descriptive study conducted through a comparison type relational screening model which examines the resilience of high school students based on their cyberbullying status according to gender, mother's education level, father's education level, grade level, type of high school, and time they spend on social media.

Study Group

The study group consisted of 1040 students in total with 289 9th grade (27.8%), 225 10th grade (24.5%), 249 11th grade (23.9) and 247 and 247 12th grade (23.8%) students in official high schools affiliated to the Ministry of National Education in a province in the southeast of Turkey. The ages of the students were around 14-19, and the study group consisted of 548 women (52.7%) and 492 men (47.3%). Data were collected from ten different high schools, including Social Sciences High School, Science High School, Vocational and Technical High School, Anatolian High School and Religious Vocational High School

The stratified sampling method is used to create a balance in the distribution of school types and grade levels. The universe is divided into homogeneous classes among themselves, and samples are selected from the determined classes. Then, these selected classes are combined. Stratified sampling is used when there are subunit groups in a limited universe (Özdamar, 2001).

Participants read and signed/approved the Informed Consent Form prepared by the researchers. Furthermore, Çukurova University Scientific Research and Publication Ethics Committee of Social and Human Sciences, convened at the E.167025 numbered meeting on 24.08.2021 and approved this study.

Data Collection Tools

Adolescent Resilience Scale (APRS): This scale was developed to measure resilience of high school students (Bulut et al., 2013). As a result of the exploratory factor analysis, a structure explained 57% of the total variance of the scale consisting of 29 items and 6 factors emerged. The sub-dimensions of the scale are family support, peer support, school support, determination to struggle, adaptation and empathy. The lowest score that can be obtained from the scale is 29 and the highest score is 116. An increasing score on the scale indicates a higher level of psychological resilience. Scale scoring can be done in the form of total points and sub-dimension scores. A correlation of -.46 with the Locus of Control Scale scores, -.61 with the Beck Hopelessness Scale and -.47 with the Problem Solving Inventory was obtained through the criterion validity study. The Cronbach Alpha internal consistency coefficient was found .87, while the values of the subscales ranged from .61 to .89. The test-retest result after one month was found .87. In the 27% lower-upper group comparison, it was found that there was a significant difference in the expected direction for all items. Finally, the item-total correlation analysis was done and it was seen that the relationship varied between 59 and 81. In this study, Cronbach's alpha internal consistency coefficient was calculated .83 during the application of the scale to the study group. Adjusted item-total correlations ranged from .17 to .46 ($p < .05$).

Cyber Victimization Scale (CVS): The scale was developed to measure cyber victimization in adolescents between the ages of 11 and 18 (Arıcak et al., 2012). As a result of the exploratory factor analysis, it was found that it has a structure consisting of 24 items and a single factor and explaining 30% of the total variance. It was found that the items had factor loads ranging from .43 to .67. Each item in the scale is answered by marking "Yes" or "No". The items marked with a "Yes" represents two points and a "No" represents one point. The scores obtained from the scale evaluation range from 24-48. Increasing scores obtained from the test shows that the cyber victimization increases. The internal consistency coefficient was found .89 and the test-retest for re-evaluation was found .75 through the reliability studies. In this study, Cronbach's alpha internal consistency coefficient was calculated .87 during the application of the scale to the study group. Adjusted item-total correlations ranged from .24 to .50 ($p < .05$).

Personal Information Form (PIF): The personal information form was developed by the researcher to obtain the demographic information of the high school students in the study group. The form consists of seven questions about students' gender, grade level, mother's education level, father's education level, type of high school, time spent daily on social media, and whether they have experienced cyber victimization.

Data Collection

This study, conducted on adolescents, was carried out by obtaining the necessary permissions from the Provincial Directorate of National Education of the province where the study group is located. The researcher applied the scales to students in groups in the classroom environment with the help of psychological counselors working in the schools applied for research between February and June in the 2017-2018 academic year. Before the application, the researcher made necessary explanations to the students about the purpose of the study, the scientific nature of the application, the degree of truthfulness of the data to be collected, the importance of sincerity and confidentiality. Furthermore, it was stated that the participation in the study is based on volunteerism and that the measurement tools will be applied to the volunteer students.

Data Analysis

The collected data were analyzed with the SPSS 22.0 statistical package program. The path followed to identify students who are and are not exposed to cyberbullying is as follows: Adolescents who score

24 points in the cyber victimization scale, that is, answered all items "No", are counted as not exposed to cyber victimization, while those who score 25 points or more from the cyber victimization scale, that is, answered "Yes" to any item in the scale, are considered to be exposed to cyberbullying. The Resilience Scale was considered as a total score in our study. The Skewness and Kurtosis values of these scores vary between -1.5 and +1.5. Therefore, it has been accepted that the scores obtained from the Adolescent Resilience Scale showed a normal distribution (Tabachnick & Fidell, 2013). As the data met the assumption of normal distribution according to all analysis units, parametric analysis methods were used in the analysis of the data. Two-factor ANOVA technique was used to examine whether students' resilience differed according to independent variables. In cases where more than two groups were compared, the source of the significant difference was examined through the LSD test. The findings obtained as a result of the analyses were interpreted by taking 0.05 significance level as the criterion.

Describing and interpreting the findings: At the final stage, the data organized with descriptive analysis are described. Direct quotations are included in the necessary places. Moreover, the data are reported in a lucid and readable way. At the end of the research, the described findings are explained. Cause and effect relationships between the findings are established and where necessary, comparisons are made with different studies.

Findings

In this section, findings on whether the resilience of adolescents exposed to cyberbullying differ according to some personal characteristics (gender, class level, school type, parental education level, time spent on social media) are presented. Descriptive statistics of students' Adolescent Resilience Scale (APRS) scores according to whether they were exposed to cyberbullying, gender, grade level, mother's education level, father's education level, time spent on social media, and Two-Factor Analysis of Variance results were presented. The findings obtained as a result of the statistical analyzes were discussed respectively by the sub-objectives.

1. Exposure to Cyberbullying and Resilience by Gender

The descriptive statistics and ANOVA results of the students' Adolescent Resilience Scale (APRS) scores by gender and exposure to cyberbullying are presented in Table 1.

Table 1.

Descriptive Statistics of Resilience Scores by Gender and Exposure to Cyberbullying, and ANOVA Results

Cyberbullying	Gender	n	\bar{X}	sd	F _{Cyber Bull. (A)}	F _{Sex (B)}	F _(AXB)
Subjected to Cyberbullying	Male	354	90.53	10.09	18.90**	4.23*	2.68
	Female	350	90.81	10.45			
	Total	704	90.67	10.26			
Not Subjected to Cyberbullying	Male	138	92.38	10.25			
	Female	198	94.91	9.99			
	Total	336	93.87	10.16			
Total	Male	492	91.04	10.16			
	Female	548	92.29	10.47			
	Total	1040	91.70	10.34			

* $p < .05$ ** $p < .01$

If the difference between the resilience of the students according to whether they are exposed to cyberbullying or not is examined, it is seen that the difference is significant ($F_{(1,1036)} = 18.90$; $p < .05$). The resilience of students not exposed to cyberbullying ($\bar{X} = 93.87$) was higher than those exposed to cyberbullying ($\bar{X} = 90.67$). A significant difference was found between the resilience of the students

according to gender ($F_{(1,1036)} = 4.23$; $p < .05$). It is seen that the mean score of girls ($\bar{X} = 92.29$) is higher than the mean score of boys ($\bar{X} = 91.04$). Furthermore, it was found that the common effect of being exposed to cyberbullying with gender was not significant on students' resilience ($F_{(1,1036)} = 2.68$; $p > .05$).

2. Exposure to Cyberbullying and Resilience by Grade Level

The descriptive statistics and ANOVA results of the students' Adolescent Resilience Scale (APRS) scores by grade level and exposure to cyberbullying are presented in Table 2.

Table 2.
Descriptive Statistics of Resilience Scores by Grade Level and Exposure to Cyberbullying, and ANOVA Results

Cyberbullying	Grade	n	\bar{X}	sd	$F_{\text{Cyber Bull. (A)}}$	$F_{\text{Grade (B)}}$	$F_{\text{(AXB)}}$
Subjected to Cyberbullying	9 th Grade	177	91.13	9.83	21.84**	1.51	.22
	10 th Grade	175	90.22	11.13			
	11 th Grade	175	89.95	9.61			
	12 th Grade	177	91.37	10.45			
	Total	704	90.67	10.27			
Not Subjected to Cyberbullying	9 th Grade	112	94.21	9.46			
	10 th Grade	80	92.56	10.63			
	11 th Grade	74	93.54	9.80			
	12 th Grade	70	95.18	11.03			
Total	336	93.87	10.15				
Total	9 th Grade	289	92.32	9.79			
	10 th Grade	255	90.95	11.01			
	11 th Grade	249	91.02	9.78			
	12 th Grade	247	92.45	10.74			
Total	1040	91.71	10.34				

* $p < .05$ ** $p < .01$

There was no significant difference between the resilience of the students according to their grade levels ($F_{(1,1032)} = 1.51$; $p > .05$). It was found that the common effect of being exposed to cyberbullying with the grade level was not significant on the resilience of the students ($F_{(1,1032)} = .22$; $p > .05$).

3. Exposure to Cyberbullying and Resilience by Mother's Education Level

The descriptive statistics and ANOVA results of the students' Adolescent Resilience Scale (APRS) scores by mother's education level and exposure to cyberbullying are presented in Table 3.

Table 3.
Descriptive Statistics and ANOVA Results of Resilience Scores According to Whether Exposure to Cyberbullying and Mother's Education Level

Cyberbullying	Education Level of Mother	n	\bar{X}	sd	$F_{\text{Cyber Bull. (A)}}$	$F_{\text{Mother (B)}}$	$F_{\text{(AXB)}}$
Subjected to Cyberbullying	Literate and Illiterate	63	89.67	8.44	20.09**	1.01	3.51*
	Primary-Secondary School	376	91.41	9.96			
	High school	166	89.55	11.16			
	University	99	90.34	10.80			
	Total	704	90.67	10.26			
Not Subjected to Cyberbullying	Literate and Illiterate	35	95.46	8.56			
	Primary-Secondary School	203	93.30	9.87			
	High school	63	96.32	10.91			
	University	35	91.26	11.12			
Total	336	93.87	10.16				
Total	Literate and Illiterate	98	91.73	8.89			
	Primary-Secondary School	579	92.08	9.96			

High school	229	91.41	11.48
University	134	90.58	10.85
Total	1040	91.71	10.34

* $p < .05$ ** $p < .01$

There was no significant difference between the resilience of the students according to the mother's education level ($F_{(1,1032)} = 1.01$; $p > .05$). It is seen that there is a significant difference between the resilience scores of the students according to whether they have been exposed to cyberbullying and the interaction of the mother's education level ($F_{(1,1032)} = 3.51$; $p < .05$). The resilience scores of the adolescents whose mothers were literate and illiterate ($\bar{X} = 95.46$), primary school-secondary school ($\bar{X} = 93.30$) and high school ($\bar{X} = 96.32$) graduates who were not exposed to cyberbullying are higher than the the resilience scores of the adolescents in other groups who were exposed to cyberbullying whose mothers have different educational levels. Moreover, the resilience scores of the adolescents whose mothers were high school ($\bar{X} = 96.32$) graduates who were not exposed to cyberbullying are higher than the the resilience scores of the adolescents in other groups who were exposed to cyberbullying whose mothers are primary school-secondary school ($\bar{X} = 93.30$) and university ($\bar{X} = 91.26$) graduates.

4. Exposure to Cyberbullying and Resilience by Father's Education Level

The descriptive statistics and ANOVA results of the students' Adolescent Resilience Scale (APRS) scores by father's education level and exposure to cyberbullying are presented in Table 4.

Table 4.

Descriptive Statistics and ANOVA Results of Resilience Scores According to Whether Exposure to Cyberbullying and Father's Education Level

Cyberbullying	Education Level of Father	n	\bar{X}	sd	$F_{\text{Cyber Bull. (A)}}$	$F_{\text{Father (B)}}$	$F_{(AXB)}$
Subjected to Cyberbullying	Literate and Illiterate	22	90.59	9.50	12.52**	.10	.93
	Primary-Secondary School	313	91.35	9.80			
	High school	204	90.11	10.97			
	University	165	90.08	10.32			
	Total	704	90.67	10.26			
Not Subjected to Cyberbullying	Literate and Illiterate	18	94.00	7.20			
	Primary-Secondary School	179	93.44	9.94			
	High school	77	94.87	11.08			
	University	62	93.85	10.40			
	Total	336	93.87	11.15			
Total	Literate and Illiterate	40	92.12	8.61			
	Primary-Secondary School	492	92.11	9.90			
	High school	281	91.41	11.19			
	University	227	91.11	10.46			
	Total	1040	91.71	10.34			

* $p < .05$ ** $p < .01$

There was no significant difference between the resilience of the students according to their father's education level ($F_{(1,1032)} = .10$; $p > .05$). It was found that the common effect of being exposed to cyberbullying with the by Father's Education level was not significant on the resilience of the students ($F_{(1,1032)} = .93$; $p > .05$).

5. Exposure to Cyberbullying and Resilience by High school Type

The descriptive statistics and ANOVA results of the students' Adolescent Resilience Scale (APRS) scores by type of their high schools and exposure to cyberbullying are presented in Table 5.

Table 5.

Descriptive Statistics of Resilience Scores by High school Type and Exposure to Cyberbullying, and ANOVA Results

Cyberbullying	High school Type	n	\bar{X}	sd	F _{Cyber Bull.(A)}	F _{High school (B)}	F _(AXB)
Subjected to Cyberbullying	Science High School	150	89.87	10.11	15.08*	1.91	1.01
	Social Sciences High school	70	93.02	9.95			
	Anatolian High School	215	90.73	10.88			
	Vocational and Technical High School	174	90.46	10.27			
	Religious Vocational High School	95	90.43	9.21			
	Total	704	90.67	10.27			
	Not Subjected to Cyberbullying	Science High School	61	94.33	10.61		
Social Sciences High School		17	96.06	12.87			
Anatolian High School		96	95.42	9.45			
Vocational and Technical High School		111	93.18	9.56			
Religious Vocational High School		51	91.19	10.79			
Total	336	93.87	10.16				
Total	Science High School	211	91.16	10.44			
	Social Sciences High School	87	93.61	10.57			
	Anatolian High School	311	92.18	10.67			
	Vocational and Technical High School	285	91.52	10.08			
	Religious Vocational High School	146	90.70	9.76			
	Total	1040	91.71	10.34			

* $p < .05$ ** $p < .01$

There was no significant difference between the resilience of students according to high school types ($F_{(1,1032)} = 1.91$; $p > .05$). It was found that the common effect of being exposed to cyberbullying with the type of high school was not significant on the resilience of the students ($F_{(1,1032)} = 1.01$; $p > .05$).

6. Exposure to Cyberbullying and Resilience by Time Spent on Social Media

The descriptive statistics and ANOVA results of the students' Adolescent Resilience Scale (APRS) scores by time spent on social media and exposure to cyberbullying are presented in Table 6.

Table 6.

Descriptive Statistics of Resilience Scores by Time Spent on Social Media and Exposure to Cyberbullying, and ANOVA Results

Cyberbullying	Social Media	n	\bar{X}	sd	F _{Cyber Bull.(A)}	F _{Social Media (B)}	F _(AXB)
Subjected to Cyberbullying	1 Hour or Less	182	92.49	10.21	3.28	6.27**	79.
	2 Hour	203	90.63	9.89			
	3 Hour	168	89.86	10.22			
	4 Hours or more	151	89.42	10.65			
	Total	704	90.67	10.27			

Not Subjected to Cyberbullying	1 Hour or Less	206	95.02	10.17
	2 Hour	77	93.50	9.38
	3 Hour	34	89.38	8.42
	4 Hours or more	19	90.95	13.26
	Total	336	93.87	10.15
Total	1 Hour or less	388	93.84	10.26
	2 Hour	280	91.42	9.83
	3 Hour	202	89.78	9.93
	4 Hours or more	170	89.58	10.94
	Total	1040	91.71	10.34

* $p < .0$ ** $p < .01$

There was no significant Level difference between the resilience of the students according to the time spent on social media ($F_{(1,1032)} = 6.27$; $p < .05$). The LSD multiple comparison test was applied to determine the source of this difference between the groups. According to the results of the LSD test, the resilience of students who spend one hour or less on social media ($\bar{X} = 93.84$) is higher than students who spend four hours or more ($\bar{X} = 89.58$). Furthermore, the resilience of adolescents who spent two hours was higher than those who spent three hours. It was found that the joint common of being exposed to cyberbullying and the time spent on social media was not significant on the resilience of the students ($F_{(1,1032)} = .79$; $p > .05$).

Discussion & Conclusion

The first of the main findings of the study was that adolescents not exposed to cyberbullying had higher resilience than adolescents exposed to cyberbullying. When the studies on the subject were examined, it was seen that there was an inverse and significant relationship between resilience and cyberbullying and victimization (as the cyber victimization increases, resilience decreases), and that cyberbullying and cyber victimization were predicted significantly by resilience (Kabadayı & Sarı, 2018; Sabancı, 2018). It had been found that there was an inverse and significant relationship between resilience and cyber victimization in other studies supporting the findings of this study. Moreover, when the results of cyber victimization were examined, it was seen that resilience had a protective function on cyber victimization (Hinduja & Patchin, 2017; Navarro et al., 2018). There are studies indicating that when adolescents were exposed to cyberbullying, they were less negatively affected by effective communication, warm family relationships and peer support (Hinduja & Patchin, 2017). Actually, if an individual, familial or environmental feature is positive, it can be said that it contributes to the healthy development of the adolescent and increases the level of psychological resilience.

Another finding of this study was that the resilience of girls was higher than that of boys. This finding obtained in the study was consistent with the findings of the studies by Gündaş and Koçak's (2015), Turgut's (2015), Oktan's (2008), Uçar's (2014), Werner's (2005), Gündaş's (2013). In some studies, gender was considered as a factor related to resilience and it was concluded that girls were more autonomous than boys, they were more self-confident, they could empathize more, they could get help more easily, they established secure relationships more easily, they were more reliable in communication, they understood others well and they were more successful in problem solving (Bahadır, 2009; Garmezy, 1991; Werner, 1993). While the high resilience of female students in our study can be explained by the fact that girls are less likely to experience cyber victimization, another factor may be that boys are more risky than girls. Moreover, as girls enter adolescence earlier and the differences between the sexes are more distinct during adolescence can be explained by girls taking responsibility in the family earlier, establishing closer relationships with their family and exhibiting a more open problem solving attitude. In addition to the studies showing the opposite results of the findings obtained in our study, Dayıoğlu (2008), Rew et al., (2001), Bahadır (2009) and Erbiçeri (2017), there are also studies in the literature indicating that there is no difference in terms of resilience according to gender.

It was found that there was a significant difference between the average resilience score of the students according to the time spent on social media in our study. The resilience scores of adolescents who spend one hour or less daily on social media were higher than those who spent two hours, three hours, and four hours or more. Furthermore, it was found that resilience of adolescents who spend two hours was higher than those who spend three hours. When the literature is examined, there are studies supporting that finding obtained in this study. It was seen that there was an inverse and significant relationship between social media addiction and resilience (Hou et al., 2017; Ünlü, 2018). It was stated that the students who used the internet more than 16 hours a week were cyberbullies and victims more than other users, and that the increasing duration of internet use by adolescents caused problems such as depression, social phobia, loneliness and internet addiction (Çevik, 2016; Sabancı, 2018). In this way, according to these findings, it is observed that when social media use increases, resilience decreases. In this case, it can be said that the time spent on the internet has an effect on the situation of becoming a cyberbully and victim.

No significant difference was found between the mean scores of resilience of the students according to their grade level. This finding is similar to research findings showing that there is no significant difference between grade level and resilience (Bulut, 2016; Koç-Yıldırım, 2014; Salami, 2010). However, in some studies, it was seen that the level of resilience increases as the grade levels and teaching levels of the students increased (Ergün, 2016; Sun & Steward, 2007; Şahin, 2018; Turgut, 2015). It can be said that resilience does not differ according to the grade level, and that using the internet and social media is intense in adolescents regardless of grade level, and this may affect the situation of becoming a cyberbully and victimized at any grade level. Therefore, it can be said that the level of resilience does not differ according to the grade level. On the other hand, considering that resilience may emerge in situations where there is an age difference, it can be said that there was no differentiation in the resilience of the students in our study due to their close age.

The resilience levels of the students were found no significant to the education levels of their mothers. While this finding is in line with the study findings of Yazıcı (2017), Turgut (2015), Toprak (2014), Çetinkaya (2018), Ergün (2016), and Thompson et al., (2013), it does not support the study findings of Koç-Yıldırım (2014). It is considered that the reason for getting different results in the relation between resilience and mother's educational status is due to the fact that the mother's personal characteristics and education levels were different (Ergün, 2016). In this study, it can be said that the resilience level of adolescents does not differ based on the education level of their mothers, and it is easier for mothers to access a lot of information regardless of their education level with developing technologies, and thus they can offer the support their children need. On the other hand, it can be said that family members become more individualized with the increasing use of the internet and internet-based applications.

Similarly, no significant difference was shown between the resilience of the students according to their father's education level. This finding is in parallel with the study findings of Toprak (2014), Turgut (2015), Catteral (1998), Çetinkaya (2018) and Özcan (2005). However, it does not support the study findings of Gündüz (2017), Yazıcı (2017), Koç-Yıldırım (2014) and Ergün (2016). It is stated in different studies that different results occur in the relation between father education levels and psychological resilience, and it is stated that education status and the concept of fatherhood may arise from individual characteristics rather than education (Ergün, 2016). It is known that conflict is experienced intensely during adolescence with separation from parents, becoming a different individual and making parents accept this situation and alienation from the family. Differences of opinion between the adolescent and the father are more common, and therefore the conflicts between the adolescent and the father are also experienced intensely (Oskay, 1986). Due to these behaviors observed in adolescents, it can be said that there is no differentiation in the resilience of adolescents based on the educational level of the father.

In addition to the finding above, no significant difference was observed between the resilience mean scores of the adolescents according to their high school type. There are research results that support

this finding. In studies conducted by Koç- Yıldırım (2014) and Akgün (2018), it was found that resilience scores do not differ significantly according to school type. While, in another study, a significant difference was found between the mean scores of resilience and the school type variable between Anatolian High School students and Industrial Vocational High School students in favor of Industrial Vocational High School students (Özcan, 2005). However, there is also a finding that Anatolian High School students have higher levels of resilience than students in other high school types (Aktaş, 2018). In the study, it can be said that there is no differentiation due to the differences in the sample group, socio-economic level, socio-cultural and demographic characteristics, the status of being a cyberbully and victim of the students participating in the research, their age, peer environment, and etc.

In this study, a significant difference was found between the mean scores of resilience of adolescents based on whether they were exposed to cyberbullying and the interaction of mother's education level. The resilience scores of the adolescents not exposed to cyberbullying with literate and illiterate, primary-secondary and high school graduate mothers were higher than the resilience scores of the adolescents in the other group exposed to cyberbullying, whose mothers have different educational levels. Moreover, the resilience scores of the adolescents not exposed to cyberbullying whose mothers had high school education levels were higher than those who were not exposed to cyberbullying and whose mothers had primary-secondary school and university education. If some studies are examined, it is seen that the educational status of the mother affects the situation of adolescents being a cyberbully or cyber victim. There are studies where there is no significant difference between the cyberbullying scores of those whose mother's education level is secondary school or below and whose mother's education level is high school and above (Serin, 2012). On the other hand, there are also studies showing that the status of being a cyberbully and cyber victim in adolescents differs significantly according to the education level of the mother (Laftman et al., 2013; Şam, 2017). The fact that the resilience of the adolescents exposed to cyberbullying is lower than the adolescents who are not exposed to cyberbullying, regardless of their mother's education level, shows that cyberbullying has an effect on psychological resilience. In addition, the fact that the resilience of the adolescents not exposed to cyberbullying and whose mothers have a high school education level is higher than those not exposed to cyberbullying and whose mothers have a university education level may be related to the career choices and professional life of the university graduate mothers.

Results

In the study, it has been seen that the resilience of adolescents who did not experience cyber victimization was higher than those who experienced cyber victimization, and the resilience of girls was higher than boys. Furthermore, it has been observed that resilience decreases as the time spent daily on social media increases. It was found that resilience of the adolescents not exposed to cyberbullying with literate and illiterate, primary-secondary and high school graduate mothers were are high than the resilience scores of the adolescents in the entire group exposed to cyberbullying, whose mothers have different educational levels. It has been seen that the variables of father's education level, grade level and high school type do not make a significant difference.

Recommendations and Limitations

It has been found that adolescents not experienced cyber victimization are more psychologically sound. Therefore, it is thought that it would be beneficial for parents to raise awareness about cyberbullying and victimization and its consequences. It would be beneficial to organize family education programs in schools for this awareness-raising process. It is recommended to carry out informative studies about the effects, causes, results and ways of protection of cyberbullying, especially how to use the internet efficiently, inform adolescents about the harms of cyberbullying in schools to ensure that students use the internet consciously. It is recommended to create social media and internet rules for families, to ensure time management of all family members and to use internet filtering systems. It would be beneficial for psychological counselors of schools to identify cyber victims and cyberbullies at their schools and to implement individual and group interventions to increase the resilience of these students. It is suggested that social media, cyberbullying and victimization and

resilience issues should be added to school and classroom guidance counseling plans by the Ministry of National Education and school counselors according to high school type. It is considered that it would be beneficial to develop resilience training programs to reduce cyberbullying and victimization. Moreover, the quantitative research method was used in the study, and its effect can be tested through the qualitative method. The study was carried out on high school students and it is recommended to conduct studies with different age groups.

The findings of the study are limited to the criteria measured by the assessment tools. Furthermore, as the participants in the study are from a province in the southeast of Turkey, they are not representative of the country in general. Therefore, the findings obtained from the study should be evaluated within these limitations.

Author Contribution Rates

The authors contributed equally to the study.

Ethical Declaration

In this study, all the guidelines of "the Scientific Research and Publication Ethics for Higher Education Institutions" were followed and none of the "Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics" were done.

Conflict Statement

The author declares no competing interests.

Türkçe Sürümü

Giriş

Günümüzde tüm bireyler gibi ergenler de farklı güçlüklerde yaşam olaylarıyla karşılaşabilmektedirler. Nitekim ergenlik, bireyin birçok gelişim alanında aynı anda önemli değişimleri yaşadığı bir dönemdir. Bu zorluklar bir yakının kaybı olabileceği gibi doğal afet olayları, okul değişikliği, zorbalık veya özellikle teknolojinin gelişimi ile ortaya çıkan siber zorbalık gibi kişinin yaşamını etkileyen farklı problem alanları olabilir. Siber zorbalık, ergenlerin bilgisayarları, cep telefonlarını ve diğer teknolojik cihazları kendilerini savunamayan diğer gençleri istismar etmek, tehdit etmek, aşağılamak veya taciz etmek için kullandıkları kasıtlı ve tekrarlayan saldırganlığı içerir (Hinduja & Patchin, 2017). Teknolojinin gelişimi, elektronik medyanın ve internetin kullanımının artması faydalarının yanında riskler de barındırmakta ve bu risk durumları ergenler tarafından kolayca kabul görmektedir. Bu risklerin karşısında bazı ergenlerin zorlanabildikleri görülürken bazılarının ise etkilenmeden durumun üstesinden gelebildikleri ya da duruma uyum sağlayıp daha hızlı bir biçimde toparlayabildikleri görülmektedir. Uyum sürecinde etkili olan temel faktör; gösterilen çaba, zaman ve süreklilik kavramlarını içeren psikolojik sağlamlıktır (David-Ferdon & Hertz, 2018; Masten, 2001). Bireylerin zorlu yaşam koşulları, stresli yaşam olayları sonrasında kendisini toparlayabilmesi, eski hâline dönebilmesi psikolojik sağlamlık olarak tanımlanmaktadır (Ergün, 2016).

Literatürde, yüksek düzeyde psikolojik sağlamlığa sahip ergenler arasında, siber zorbalık mağduriyetinin daha az olduğu (Santos vd., 2021), psikolojik sağlamlığın siber zorbalık ve siber mağduriyet ile arasında ters yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Sabancı, 2018). Psikolojik sağlamlığın yüksek olması siber mağdurlar ve siber zorbalılar için sağlıklı uyum, daha düşük zorbalık ve mağduriyet deneyimi demektir. Psikolojik sağlamlık siber zorbalık üzerinde güçlü bir koruyucu faktör iken siber mağduriyetin sonuçları açısından bakıldığında koruyucu bir işleve sahip olduğu görülmektedir (Hinduja & Patchin, 2017). Başka bir çalışmada ise psikolojik sağlamlık açısından güçlü olduğunu bildiren bireylerin, daha az güçlü olduğunu bildiren kişilere kıyasla zorbalık davranışlarına girmenin ve kurban olma olasılığının daha düşük olduğu bulunmuştur (Donnon, 2009).

Konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçlarında, siber mağduriyet yaşayan ergenlerde okuldan uzaklaşma, akademik başarısızlıklar, derslere karşı motivasyon kaybı, hayal kırıklığı, madde kullanımı, depresyon, suça bulaşma, şiddet, öfke ve intihar etmeye kadar varabilen sorunların rapor edildiği gözlenmiştir (Beran & Li, 2005; Hinduja & Patchin, 2009). Ergenlerin zorbalık mağduriyetleri ile psikolojik uyumları arasında ilişki olduğu ve psikolojik sağlamlık faktörlerinin bu ilişki üzerinde etkisinin önemli olduğu görülmüştür. Zorbalık mağduriyetinden kaynaklanan psikolojik uyum sorunlarının gelişiminde psikolojik sağlamlığın önemli bir katkısı olduğu belirtilmiştir (Quinn, 2015).

Son yirmi yılda önemli sayıda çalışma, ergenler arasında siber zorbalığın yüksek yaygınlığını ve olumsuz sonuçlarını göstermiştir (Kowalski vd., 2014; Kwan vd., 2020). Bu nedenle, siber zorbalık mağdurlarının ruh sağlığı üzerinde yaratabileceği zararlı sonuçları azaltmaya yardımcı olabilecek faktörlerin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır (Grych vd., 2015). Zorluklarla başa çıkmak için psikolojik bir yapı olarak anlaşılan psikolojik sağlamlık üzerine odaklanan çalışmaların son yıllarda önem kazandığı görülmektedir (Windle, 2011). Psikolojik sağlamlık hem zorbalık deneyimini önlemede hem de etkisini azaltmada güçlü bir koruyucu faktördür. Sadece zorbalık deneyimi için değil farklı travma ve mağduriyetlerin etkilerini azaltabilen önemli bir süreç olarak görülmektedir. Yüksek düzeyde psikolojik sağlamlığa sahip ergenler arasında, siber zorbalık mağduriyetinin daha az olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur (Santos vd., 2021). Bu nedenle siber zorbalık mağduriyetleri ile başa çıkma için ergenlerde psikolojik sağlamlık üzerine çalışmaların yapılması önemli olacaktır.

Santos ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmada, siber zorbalık mağduriyetinin, yaşam doyumunu azalttığı ve depresyon belirtilerini artırdığı görülmektedir. Hakaret veya tehdit mesajlarının,

küçük düşürücü yorumların veya mağdurun gülünç görünmesini sağlayan söylentilerin alıcı tarafında olmak da dâhil olmak üzere siber mağduriyetin, mağdurun özgüvenini kademeli olarak bozması ve yalnızlık ve uyumsuzluk duyguları oluşturması daha fazla depresyon ve daha az yaşam doyumu ile ilişkili bulunmuştur. Buna karşın yüksek düzeyde psikolojik sağlamlık, daha az depresyon semptomu ve yaşamdan daha fazla memnuniyet ile ilişkili görülmüştür.

Siber zorbalığa maruz kalmayan ergenlerin maruz kalan ergenlerden ayrıldığı nokta ebeveyn ve arkadaşlarıyla kurdukları nitelikli ilişkilerdir. Ayrıca kurulan nitelikli ilişki ile ergenler kendilerini daha iyi ifade edebilmekte ve yaşanan riskli durumların ve problemlerin üstesinden daha kolay gelebilmektedirler (Eroğlu vd., 2015). Buradan hareketle ergenler arasında görülen siber zorbalık davranışlarının psikolojik sağlamlık ile incelenmesi ergenlerin yaşadıkları problemlerin üstesinden gelirken hangi yöntemleri kullandıklarını, hangi kişilik özelliklerinin ön plana çıktığını ve hangi değişkenlerin nasıl etkisi olduğunu anlamak açısından faydalı olacaktır.

Ergenlik dönemindeki siber zorbalığın olumsuz sonuçlarının etkisini azaltabilecek ve bu olumsuz sonuçları iyileştirebileceği ileri sürülen değişkenlerden birisi psikolojik sağlamlıktır (Hinduja & Patchin, 2017). Bu yüzden psikolojik sağlamlığın siber zorbalık ile ilişkisinin araştırılması ve siber zorbalığın sosyo-demografik değişkenlerle birlikte psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı etkisinin olup olmadığının incelenmesi önemli görülmektedir. Ayrıca ergenlerin yaşadıkları siber mağduriyet ve siber zorbalık durumlarına yönelik koruyucu ve risk faktörlerinin anlaşılması açısından önemlidir. Bu faktörlerin belirlenmesi okul temelli stratejilerin geliştirilmesine olanak sağlayabilecektir (Chun vd., 2021). Diğer taraftan psikolojik sağlamlık ve siber zorbalık kavramlarını ele alan çalışmaların azlığı da dikkat çekmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı, ergenlerin problem yaşadıkları alanlardan biri olan siber zorbalığa odaklanarak siber zorbalığın psikolojik sağlamlık ile olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda, araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları, siber zorbalığa maruz kalma durumu ve cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları, siber zorbalığa maruz kalma durumu ve sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları, siber zorbalığa maruz kalma durumu ve anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları, siber zorbalığa maruz kalma durumu ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları, siber zorbalığa maruz kalma durumu ve öğrencilerin okudukları lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?
6. Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları, siber zorbalığa maruz kalma durumu ve sosyal medyada günlük harcadıkları zamana göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, siber zorbalık yaşama durumlarına göre lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının, cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, sınıf düzeyi, okudukları lise türüne ve sosyal medyada geçirilen zamana göre inceleyen karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiş betimsel bir çalışmadır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Türkiye'nin güney-doğusundaki bir ilde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî liselerde 289'u 9. sınıf (%27.8), 225'i 10. sınıf (%24.5), 249'u 11. sınıf (23.9) ve 247'si 12. sınıfta (%23.8) öğretim gören 1040 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin yaşları 14-19 arasında olup, çalışma grubu 548'i kadın (%52.7) ve 492'si erkek (%47.3) şeklindedir. Sosyal bilimler lisesi, fen lisesi, mesleki ve teknik lise,

Anadolu lisesi ve imam-hatip liselerini kapsayacak şekilde toplam on farklı liseden veriler toplanmıştır. Okul türlerinin ve sınıf düzeylerinin dağılımında denge oluşturmak amacıyla tabakalı örnekleme yöntemine başvurulmaktadır. Evreni kendi arasında homojen sınıflara ayrılıp, belirlenen sınıflardan örnek seçilir. Sonrasında seçilen sınıflar birleştirilir. Tabakalı örnekleme, sınırlandırılmış bir evrende alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır (Özdamar, 2001).

Katılımcılar, araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan Bilgilendirilmiş Onam Formu'nu okuyup imzalamışlardır/onaylamışlardır. Ayrıca 24.08.2021 tarihinde E.167025 sayılı toplantıda toplanan Çukurova Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu bu çalışmayı onaylamıştır.

Kullanılan Veri Toplama Araçları

Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ): Bu ölçek, lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığı ölçmek amacıyla Bulut ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda 29 madde ve 6 faktörden oluşan ölçeğin toplam varyansın %57'sini açıklayan bir yapı ortaya çıkmıştır. Ölçeğin alt boyutları aile desteği, akran desteği, okul desteği, mücadele azmi, uyum ve empatidir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 29 en yüksek puan ise 116 şeklindedir. Ölçekte alınan puanın artması, kişinin psikolojik dayanıklılık düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçek puanlaması toplam puan ve alt boyut puanları şeklinde yapılabilmektedir. Ölçüt geçerliliği çalışması ile Kontrol Odağı Ölçeği puanları ile -.46, Beck Umutsuzluk Ölçeği ile -.61 ve Problem Çözme Envanteri ile -.47 korelasyon elde edilmiştir. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87 bulunurken, alt ölçeklerin değerlerinin .61 ile .89 arasında değiştiği görülmüştür. Bir ay aradan sonra yapılan test-tekrar test sonucu .87 olarak bulunmuştur. %27'lik alt-üst grup karşılaştırmasında tüm maddelerde beklenen yönde anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Son olarak madde-toplam korelasyon analizine bakılmış ve ilişkinin .59 ile .81 arasında değiştiği görülmüştür. Bu çalışmada ölçeğin çalışma grubuna uygulanması sırasında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır. Düzeltilmiş madde toplam korelasyonları .17 ile .46 arasında değişmektedir ($p < .05$).

Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ): Ölçek 11 ile 18 yaş arasındaki ergenlerde siber mağduriyeti ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Arıcak vd., 2012). Açıklayıcı faktör analizi sonucunda 24 madde ve tek faktörden oluşan ve toplam varyansın %30'unu açıklayan bir yapıda olduğu bulunmuştur. Maddelerin .43 ile .67 arasında değişen faktör yükleri olduğu bulunmuştur. Ölçekteki her madde cevaplanırken "Evet" veya "Hayır" yanıtları işaretlenerek cevaplanmaktadır. Maddelerde "Evet" iki puanı "Hayır" ise bir puanı temsil etmektedir. Ölçek değerlendirmesi sonucunda elde edilen puanlar 24-48 arasında değişmektedir. Testten alınan puanların artması siber mağduriyetin arttığını göstermektedir. Güvenlilik çalışmaları ile iç tutarlık katsayısı .89 tekrar değerlendirme için yapılan test-tekrar testi ise .75 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ölçeğin çalışma grubuna uygulanması sırasında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır. Düzeltilmiş madde toplam korelasyonları .24 ile .50 arasında değişmektedir ($p < .05$).

Kişisel Bilgi Formu (KİF): Çalışma grubunda yer alan lise öğrencilerinin demografik bilgilerini elde etmek amacıyla, araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Form, öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, okudukları lise türü, sosyal medyada günlük harcanan zaman ve siber mağduriyet yaşayıp yaşamadıkları hakkında yedi sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplaması

Ergenler ile yürütülen bu araştırma, çalışma grubunun bulunduğu ilin İl Millî Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınarak yapılmıştır. Araştırmacı, 2017-2018 eğitim öğretim yılında şubat ve haziran ayları arasında araştırma için başvurulan okullarda çalışan psikolojik danışmanların yardımıyla ölçekler sınıf ortamında gruplar hâlinde öğrencilere uygulanmıştır. Uygulama öncesinde araştırmacı öğrencilere araştırmanın amacı, yapılacak uygulamanın bilimsel niteliği, toplanacak verilerin gerçeği yansıtmaya derecesi, içtenlik ve gizliliğin önemi konusunda gerekli açıklamaları yapmıştır. Ayrıca araştırmaya katılımın gönüllülüğe dayalı olduğu ve ölçme araçlarının gönüllü öğrencilere uygulanacağı ifade edilmiştir.

Veri Analizi

Toplanan veriler SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan ve kalmayan öğrencileri belirlemek için izlenen yol şu şekildedir: Siber mağduriyet ölçeğinde 24 puan alanlar yani tüm maddelere “Hayır” diyen ergenler siber mağduriyete maruz kalmamış olarak sayılır iken siber mağduriyet ölçeğinden 25 puan ve üzeri puan alanlar yani ölçekteki herhangi bir maddeye “Evet” yanıtı veren ergenler ise siber zorbalığa maruz kalmış olarak sayılmışlardır. Psikolojik Sağlık Ölçeği araştırmamızda toplam puan olarak ele alınmıştır. Elde edilen puanlara ait Skewness ve Kurtosis değerleri -1.5 ile +1.5 arasında değişim göstermektedir. Bu yüzden Ergen Psikolojik Sağlık Ölçeği’nden elde edilen puanların normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Tabachnick & Fidell, 2013). Verilerin tüm analiz birimlerine göre normal dağılım sayılıştısından dolayı verilerin analizinde parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Öğrencilerin psikolojik sağlıklarının bağımsız değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek için iki faktörlü ANOVA tekniği kullanılmıştır. İki den fazla grubun karşılaştırıldığı durumlarda anlamlı olan farkın kaynağının incelenmesi LSD testi ile yapılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen bulgular 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınarak yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde siber zorbalığa maruz kalma durumları farklı ergenlerin bazı kişisel özelliklerine göre (cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne-baba eğitim düzeyi, sosyal medyada geçirilen zaman) psikolojik sağlıklarının farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular sunulmuştur. Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ) puanlarının siber zorbalığa maruz kalıp kalmama, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, sosyal medyada geçirilen zamana göre betimsel istatistikleri ile iki faktörlü varyans analizi sonuçları sunulmuştur. İstatistiksel analizler sonucu elde edilen bulgular alt amaçlara göre sırasıyla ele alınmıştır.

1. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumu ve Cinsiyete Göre Psikolojik Sağlık

Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ) puanlarının siber zorbalığa maruz kalıp kalmama ve cinsiyete göre betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Siber Zorbalığa Maruz Kalıp Kalmama ve Cinsiyete Göre Psikolojik Sağlık Puanlarının Betimsel İstatistikleri İle ANOVA Sonuçları

Siber Zorbalık	Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	F _{Siber Zor. (A)}	F _{Cinsiyet (B)}	F _(AXB)
Siber Zorbalığa Maruz Kalan	Erkek	354	90.53	10.09	18.90**	4.23*	2.68
	Kız	350	90.81	10.45			
	Toplam	704	90.67	10.26			
Siber Zorbalığa Maruz Kalmayan	Erkek	138	92.38	10.25	9.99		
	Kız	198	94.91	9.99			
	Toplam	336	93.87	10.16			
Toplam	Erkek	492	91.04	10.16			
	Kız	548	92.29	10.47			
	Toplam	1040	91.70	10.34			

* $p < .05$ ** $p < .01$

Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalıp kalmama duruma göre psikolojik sağlıkları arasındaki fark incelendiğinde farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{(1,1036)} = 18.90$; $p < .05$). Siber zorbalığa maruz kalmayan öğrencilerin psikolojik sağlıkları ($\bar{X} = 93.87$), siber zorbalığa maruz kalanlardan ($\bar{X} = 90.67$) daha yüksektir. Cinsiyete göre de öğrencilerin psikolojik sağlıkları arasında anlamlı düzeyde farklılık

bulunmuştur ($F_{(1,1036)}= 4.23$; $p<.05$). Kızların puan ortalamasının ($\bar{X}= 92.29$), erkeklerin puan ortalamasından ($\bar{X}= 91.04$) yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca siber zorbalığa maruz kalıp kalmama durumunun cinsiyetle ortak etkisinin öğrencilerin psikolojik sağlımlıkları üzerinde anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F_{(1,1036)}= 2.68$; $p>.05$).

2. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumu ve Sınıf Düzeyine Göre Psikolojik Sağlamlık

Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ) puanlarının siber zorbalığa maruz kalıp kalmama ve sınıf düzeyine göre betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Siber Zorbalığa Maruz Kalıp Kalmama ve Sınıf Düzeyine Göre Psikolojik Sağlamlık Puanlarının Betimsel İstatistikleri İle ANOVA Sonuçları

Siber Zorbalık	Sınıf Düzeyi	n	\bar{X}	Ss	$F_{\text{Siber Zor.(A)}}$	$F_{\text{Sınıf (B)}}$	$F_{(AXB)}$
Siber Zorbalığa Maruz Kalan	9.Sınıf	177	91.13	9.83	21.84**	1.51	.22
	10.Sınıf	175	90.22	11.13			
	11.Sınıf	175	89.95	9.61			
	12.Sınıf	177	91.37	10.45			
	Toplam	704	90.67	10.27			
Siber Zorbalığa Maruz Kalmayan	9.Sınıf	112	94.21	9.46			
	10.Sınıf	80	92.56	10.63			
	11.Sınıf	74	93.54	9.80			
	12.Sınıf	70	95.18	11.03			
	Toplam	336	93.87	10.15			
Toplam	9.Sınıf	289	92.32	9.79			
	10.Sınıf	255	90.95	11.01			
	11.Sınıf	249	91.02	9.78			
	12.Sınıf	247	92.45	10.74			
Toplam	1040	91.71	10.34				

* $p<.05$ ** $p<.01$

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre psikolojik sağlımlıkları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F_{(1,1032)}= 1.51$; $p>.05$). Siber zorbalığa maruz kalıp kalmama durumunun sınıf düzeyiyle ortak etkisinin öğrencilerin psikolojik sağlımlıkları üzerinde anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F_{(1,1032)}= .22$; $p>.05$).

3. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumu ve Anne Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Sağlamlık

Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ) puanlarının siber zorbalığa maruz kalıp kalmama ve anne eğitim düzeyine göre betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

Siber Zorbalığa Maruz Kalıp Kalmama ve Anne Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Sağlamlık Puanlarının Betimsel İstatistikleri İle ANOVA Sonuçları

Siber Zorbalık	Anne Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	Ss	$F_{\text{Siber Zor.(A)}}$	$F_{\text{Anne (B)}}$	$F_{(AXB)}$
Siber Zorbalığa Maruz Kalan	Okuryazar ve Olmayan	63	89.67	8.44	20.09**	1.01	3.51*
	İlkokul-Ortaokul	376	91.41	9.96			
	Lise	166	89.55	11.16			
	Üniversite	99	90.34	10.80			
	Toplam	704	90.67	10.26			
Siber Zorbalığa Maruz Kalmayan	Okuryazar ve Olmayan	35	95.46	8.56			
	İlkokul-Ortaokul	203	93.30	9.87			
	Lise	63	96.32	10.91			
	Üniversite	35	91.26	11.12			
	Toplam	336	93.87	10.16			

	Okuryazar ve Olmayan	98	91.73	8.89
	İlkokul-Ortaokul	579	92.08	9.96
Toplam	Lise	229	91.41	11.48
	Üniversite	134	90.58	10.85
	Toplam	1040	91.71	10.34

* $p < .05$ ** $p < .01$

Anne eğitim düzeyine göre öğrencilerin psikolojik sağlımlıkları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F_{(1,1032)} = 1.01$; $p > .05$). Siber zorbalığa maruz kalıp kalmama ve anne eğitim düzeyi etkileşimine göre öğrencilerin psikolojik sağlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{(1,1032)} = 3.51$; $p < .05$). Farkın kaynağına LSD testi ile bakılıp ve sonuçta siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne eğitim düzeyleri okuryazar ve okuryazar olmayan ($\bar{X} = 95.46$), ilkokul-ortaokul ($\bar{X} = 93.30$) ve lise ($\bar{X} = 96.32$) olan ergenlerin psikolojik sağlık puanları, siber zorbalığa maruz kalan ve anne eğitim düzeyi farklı olan diğer gruptaki ergenlerin psikolojik sağlık puanlarına göre daha yüksektir. Ayrıca siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne eğitim düzeyi lise ($\bar{X} = 96.32$) olan ergenlerin psikolojik sağlık puanları, siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne eğitim düzeyi ilkokul-ortaokul ($\bar{X} = 93.30$) ve üniversite ($\bar{X} = 91.26$) olanlara göre daha yüksektir.

4. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumu ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Sağlık

Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ) puanlarının siber zorbalığa maruz kalıp kalmama ve baba eğitim düzeyine göre betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4.

Siber Zorbalığa Maruz Kalıp Kalmama ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Sağlık Puanlarının Betimsel İstatistikleri İle ANOVA Sonuçları

Siber Zorbalık	Baba Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	Ss	$F_{\text{Siber Zor. (A)}}$	$F_{\text{Baba (B)}}$	$F_{\text{(AXB)}}$
Siber Zorbalığa Maruz Kalan	Okuryazar ve Olmayan	22	90.59	9.50	12.52**	.10	.93
	İlkokul-Ortaokul	313	91.35	9.80			
	Lise	204	90.11	10.97			
	Üniversite	165	90.08	10.32			
	Toplam	704	90.67	10.26			
Siber Zorbalığa Maruz Kalmayan	Okuryazar ve Olmayan	18	94.00	7.20			
	İlkokul-Ortaokul	179	93.44	9.94			
	Lise	77	94.87	11.08			
	Üniversite	62	93.85	10.40			
	Toplam	336	93.87	11.15			
Toplam	Okuryazar ve Olmayan	40	92.12	8.61			
	İlkokul-Ortaokul	492	92.11	9.90			
	Lise	281	91.41	11.19			
	Üniversite	227	91.11	10.46			
	Toplam	1040	91.71	10.34			

* $p < .05$ ** $p < .01$

Öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre psikolojik sağlımlıkları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F_{(1,1032)} = .10$; $p > .05$). Siber zorbalığa maruz kalıp kalmama durumunun baba eğitim düzeyiyle ortak etkisinin öğrencilerin psikolojik sağlımlıkları üzerinde anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F_{(1,1032)} = .93$; $p > .05$).

5. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumu ve Lise Türüne Göre Psikolojik Sağlık

Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ) puanlarının siber zorbalığa maruz kalıp kalmama ve lise türüne göre betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5.

Siber Zorbalığa Maruz Kalıp Kalmama ve Lise Türüne Göre Psikolojik Sağlamlık Puanlarının Betimsel İstatistikleri İle ANOVA Sonuçları

Siber Zorbalık	Lise Türü	n	\bar{X}	Ss	F _{Siber Zor.(A)}	F _{Lise (B)}	F _(AXB)
Siber Zorbalığa Maruz Kalan	Fen Lisesi	150	89.87	10.11	15.08*	1.91	1.01
	Sosyal Bilimler Lisesi	70	93.02	9.95			
	Anadolu Lisesi	215	90.73	10.88			
	Mesleki ve Teknik Lise	174	90.46	10.27			
	İmam Hatip Lisesi	95	90.43	9.21			
	Toplam	704	90.67	10.27			
Siber Zorbalığa Maruz Kalmayan	Fen Lisesi	61	94.33	10.61			
	Sosyal Bilimler Lisesi	17	96.06	12.87			
	Anadolu Lisesi	96	95.42	9.45			
	Mesleki ve Teknik Lise	111	93.18	9.56			
	İmam Hatip Lisesi	51	91.19	10.79			
	Toplam	336	93.87	10.16			
Toplam	Fen Lisesi	211	91.16	10.44			
	Sosyal Bilimler Lisesi	87	93.61	10.57			
	Anadolu Lisesi	311	92.18	10.67			
	Mesleki ve Teknik Lise	285	91.52	10.08			
	İmam Hatip Lisesi	146	90.70	9.76			
Toplam	1040	91.71	10.34				

* $p < .05$ ** $p < .01$

Öğrencilerin lise türlerine göre psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F_{(1,1032)} = 1.91$; $p > .05$). Siber zorbalığa maruz kalıp kalmama durumunun lise türüyle ortak etkisinin öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F_{(1,1032)} = 1.01$; $p > .05$).

6. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumu ve Sosyal Medyada Geçirilen Zamana Göre Psikolojik Sağlamlık

Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ) puanlarının siber zorbalığa maruz kalıp kalmama ve sosyal medyada geçirilen zaman göre betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6.

Siber Zorbalığa Maruz Kalıp Kalmama ve Sosyal Medyada Geçirilen Zamana Göre Psikolojik Sağlamlık Puanlarının Betimsel İstatistikleri İle ANOVA Sonuçları

Siber Zorbalık	Sosyal Medya	n	\bar{X}	Ss	F _{Siber Zor.(A)}	F _{Sosyal (B)}	F _(AXB)
Siber Zorbalığa Maruz Kalan	1 Saat ve daha az	182	92.49	10.21	3.28	6.27**	.79
	2 Saat	203	90.63	9.89			
	3 Saat	168	89.86	10.22			
	4 Saat ve daha fazla	151	89.42	10.65			
	Toplam	704	90.67	10.27			
Siber Zorbalığa Maruz Kalmayan	1 Saat ve daha az	206	95.02	10.17			
	2 Saat	77	93.50	9.38			
	3 Saat	34	89.38	8.42			
	4 Saat ve daha fazla	19	90.95	13.26			
	Toplam	336	93.87	10.15			
Toplam	1 Saat ve daha az	388	93.84	10.26			
	2 Saat	280	91.42	9.83			

3 Saat	202	89.78	9.93
4 Saat ve daha fazla	170	89.58	10.94
Toplam	1040	91.71	10.34

* $p < .05$ ** $p < .01$

Sosyal medyada geçirilen zamana göre öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(1,1032)} = 6.27$; $p < .05$). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere, LSD çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Uygulanan LSD testi sonuçlarına göre sosyal medyada bir saat ve daha az zaman geçiren öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ($\bar{X} = 93.84$), dört saat ve daha fazla zaman geçiren öğrencilerden ($\bar{X} = 89.58$) daha yüksektir. Ayrıca iki saat zaman geçiren ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üç saat zaman geçirenlere göre daha yüksek çıkmıştır. Siber zorbalığa maruz kalıp kalmama durumunun sosyal medyada geçirilen zaman ile ortak etkisinin öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F_{(1,1032)} = .79$; $p > .05$).

Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın ana bulgularından birincisi, siber zorbalığa maruz kalmayan ergenlerin, siber zorbalığa maruz kalan ergenlere göre psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olmasıdır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar incelediğinde psikolojik sağlamlık ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu (siber mağduriyet arttıkça psikolojik sağlamlığın azaldığı), siber zorbalık ve siber mağduriyetin psikolojik sağlamlık tarafından anlamlı bir şekilde yordandığı görülmektedir (Kabadayı & Sarı, 2018; Sabancı, 2018). Araştırma bulgularını destekleyen diğer çalışmalarda ise psikolojik sağlamlık ve siber mağduriyet arasında ters yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca siber mağduriyet sonuçları incelendiğinde psikolojik sağlamlığın siber mağduriyet üzerinde koruyucu bir işlevi olduğu görülmüştür (Hinduja & Patchin, 2017; Navarro vd., 2018). Ergenlerin siber zorbalığa maruz kalmaları durumunda, etkili iletişim, sıcak aile ilişkileri ve akran desteği ile birlikte daha az olumsuz etkilendiklerini ifade eden araştırmalar mevcuttur (Hinduja & Patchin, 2017). Nitekim bireysel, ailesel veya çevresel bir özellik olumluysa, ergenin sağlıklı gelişimine katkıda bulunduğu ve psikolojik sağlamlık düzeyini artırdığı söylenebilir.

Araştırmanın diğer bulgusu, kızların psikolojik sağlamlıklarının, erkeklerin psikolojik sağlamlıklarına göre daha yüksek olduğu yönündedir. Araştırmada elde edilen bu bulgu, Gündaş ve Koçak'ın (2015), Turgut'un (2015), Oktan'ın (2008), Uçar'ın (2014), Werner'in (2005), Gündaş'ın (2013) araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Yapılan bazı çalışmalarda cinsiyet, psikolojik sağlamlıkla ilişkili bir faktör olarak ele alınmış ve kızların, erkeklerden daha fazla özerk oldukları, kendilerine daha güvenli oldukları, daha fazla empati kurabildikleri, daha kolay yardım aldıkları, daha kolay güvenli ilişkiler kurdukları, iletişimde daha güvenilir oldukları, diğerlerini daha iyi anladıkları ve problem çözmede daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Bahadır, 2009, Garmezy, 1991; Werner, 1993). Araştırmamızda kız öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarının yüksek olması, kızların siber mağduriyet yaşama durumlarının daha az olması ile açıklanabilecek iken erkeklerin kızlara göre daha fazla risk davranışlarında bulunması da bir başka etken olabilir. Ayrıca kızların ergenlik dönemine daha erken girmeleri ve ergenlik döneminde cinsiyetler arasındaki farkların daha belirgin olması, kızların aile içinde daha erken sorumluluk almaları, aile ile daha yakın ilişkiler kurması ve problem çözme konusunda daha açık tavır sergilemeleri ile açıklanabilir. Araştırmamızda elde edilen bulguların tersi sonuçları gösteren araştırmalar olduğu kadar (Bahadır, 2009; Dayıoğlu, 2008; Erbiçer, 2017; Rew vd., 2001) cinsiyete göre psikolojik sağlamlık açısından farkın bulunmadığını gösteren (Gürkan, 2014; Özcan, 2005; Şahin, 2018; Yöndem & Bahtiyar, 2016) araştırmalar da literatürde mevcuttur.

Öğrencilerin sosyal medyada geçirilen zamana göre psikolojik sağlamlık puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur. Sosyal medyada günlük bir saat ve daha az zaman geçiren ergenlerin psikolojik sağlamlık puanları iki saat, üç saat, dört saat ve daha fazla zaman geçiren ergenlere göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca iki saat zaman geçiren ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üç saat zaman geçiren ergenlere göre daha yüksektir. Literatür incelendiğinde bu çalışmada elde edilen bulguyu destekleyen araştırmalar mevcuttur. Sosyal medya bağımlılığı ile psikolojik dayanıklılık arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (Hou vd., 2017; Ünlü, 2018). Haftada 16 saatin

üzerinde internet kullanan öğrencilerin; diğer kullanıcılara göre daha çok siber zorba ve mağdur oldukları, ergenlerin internet kullanım süresinin artması depresyon, sosyal fobi, yalnızlık ve internet bağımlılığı gibi problemlere neden olduğu ifade edilmektedir (Çevik, 2016; Sabancı, 2018). Böylece bu bulgulara dayanarak sosyal medya kullanımı arttığında psikolojik dayanıklılığın azaldığı gözlenmektedir. Bu durumda siber zorba ve mağdur olma durumu için internette geçirilen zamanın etkisinin olduğu söylenebilir.

Eğitim görülen sınıf düzeyine göre öğrencilerin psikolojik sağlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, sınıf düzeyi ve psikolojik sağlık arasında anlamlı bir farkın olmadığını gösteren araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Bulut, 2016; Koç-Yıldırım, 2014; Salami, 2010). Ancak bazı araştırmalarda ise öğrencilerin sınıf düzeyleri ve öğretim kademeleri yükseldikçe psikolojik sağlık düzeylerinin arttığı görülmektedir (Ergün, 2016; Sun & Steward, 2007; Şahin, 2018; Turgut, 2015). Psikolojik sağlamlığın sınıf düzeyine göre farklılaşmaması, ergenlerde sınıf düzeyi fark etmeksizin internet ve sosyal medya kullanımının yoğun olması söylenebilir ve bu durum ergenlerin her sınıf düzeyinde siber zorba ve mağdur olma durumlarını etkileyebilir. Bundan dolayıdır ki, sınıf düzeyine göre psikolojik sağlık düzeyinin farklılaşmadığı söylenebilir. Diğer taraftan psikolojik sağlamlığın yaş farkının olduğu durumlarda ortaya çıkabileceği düşünüldüğünde, çalışmamızda öğrencilerin yaşlarının yakın olmasından dolayı psikolojik sağlamlıklarında farklılaşma olmadığı söylenebilir.

Anne eğitim düzeylerine göre öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu Yazıcı (2017), Turgut (2015), Toprak (2014), Çetinkaya (2018), Ergün (2016) ve Thompson ve diğerleri (2013), araştırma bulgularıyla paralellik gösterirken, Koç- Yıldırım'ın (2014) araştırma bulgularını desteklememektedir. Psikolojik sağlamlık ile anne eğitim durumu arasındaki ilişkide farklı sonuçlar elde edilmesinin sebebinin annenin kişisel özellikleri ile eğitim düzeylerinin farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Ergün, 2016). Bu araştırmada, ergenlerin psikolojik sağlık düzeyinin annelerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmaması, günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte annelerin hangi eğitim düzeyinde olursa olsun birçok bilgiye ulaşmasının kolaylaşması ve böylelikle çocuklarının gereksinim duydukları destekleri sunabiliyor oldukları söylenebilir. Diğer yandan internetin ve internet temelli uygulamaların kullanımının artması ile birlikte aile fertlerinin daha çok bireyselleştikleri söylenebilir.

Öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu Toprak (2014), Turgut (2015), Catteral (1998), Çetinkaya (2018) ve Özcan'ın (2005) araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Ancak Gündüz (2017), Yazıcı (2017), Koç- Yıldırım (2014) ve Ergün'ün (2016) araştırma bulgularını desteklememektedir. Farklı çalışmalarda baba eğitim düzeyleri ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide değişik sonuçlar ortaya çıkması eğitim durumu ile babalık kavramının eğitimden çok bireysel özelliklerden kaynaklanabileceği belirtilmektedir (Ergün, 2016). Ergenlik döneminde anne ve babadan ayrışma, farklı bir birey olma, bu durumu ebeveynlere kabul ettirme ve aileden uzaklaşma ile birlikte çatışmanın yoğun olarak yaşandığı bilinmektedir. Ergenle baba arasındaki fikir ayrılıkları daha çok görülmekte ve dolayısıyla ergen-baba arasındaki çatışmalar da yoğun bir biçimde yaşanmaktadır (Oskay, 1986). Ergenlerde gözlenen bu davranışlardan dolayı baba eğitim düzeyine göre ergenlerin psikolojik sağlamlıklarında farklılaşma olmadığı söylenebilir.

Ergenlerin okudukları lise türüne göre psikolojik sağlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Elde edilen bu bulguyu destekleyen araştırma sonuçları mevcuttur. Koç- Yıldırım (2014) ve Akgün (2018) tarafından yapılan çalışmalarda psikolojik sağlamlık puanlarının okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulunmuştur. Ancak başka bir araştırmada, psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları ile okul türü değişkeni arasında Anadolu Lisesi öğrencileri ile Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri arasında Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Özcan, 2005). Ancak Anadolu Lisesi öğrencilerinin diğer lise türlerindeki öğrencilere göre psikolojik sağlamlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu gösteren araştırma bulgusu da mevcuttur (Aktaş, 2018). Araştırmada örneklem grubunun farklılığı, sosyo-ekonomik düzey, sosyo-kültürel ve demografik özellikler,

araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorba ve mağdur olma durumları, yaş, akran çevresi gibi değişkenlerin benzerlik gösterebileceğinden kaynaklı olarak farklılaşmanın olmadığı söylenebilir.

Çalışmada ergenlerin siber zorbalığa maruz kalıp kalmama ve anne eğitim düzeyi etkileşimine göre psikolojik sağlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne eğitim düzeyleri okuryazar olan ve okuryazar olmayan, ilkokul-ortaokul ve lise olan ergenlerin psikolojik sağlık puanları, siber zorbalığa maruz kalan ve anne eğitim düzeyi farklı olan diğer gruptaki ergenlerin psikolojik sağlık puanlarına göre daha yüksektir. Ayrıca siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne eğitim düzeyi lise olan ergenlerin psikolojik sağlık puanları, siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne eğitim düzeyi ilkokul-ortaokul ve üniversite olanlara göre daha yüksektir. Bazı araştırmalar incelendiğinde anne eğitim durumunun ergenlerin siber zorba veya siber mağdur olma durumunu etkilediği görülmektedir. Anne eğitim durumu ortaokul ve altı olanların ve anne eğitim durumu lise ve üstü olanların siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunan araştırmalar mevcuttur (Serin, 2012). Diğer taraftan ergenlerde siber zorba ve siber mağdur olma durumu anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Laftman vd., 2013; Şam, 2017). Siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin psikolojik sağlık puanlarının anne eğitim düzeyi fark etmeksizin, siber zorbalığa maruz kalmayan ergenlere göre düşük olması siber zorbalığın psikolojik sağlık üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne eğitim düzeyi lise olan ergenlerin psikolojik sağlık puanlarının, siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne eğitim düzeyi üniversite olan ergenlere göre yüksek bulunması üniversite mezunu olan annelerin kariyer seçimleri ve iş yaşantısının yoğunluğu ile ilgili olabilir.

Sonuçlar

Araştırmada siber mağduriyet yaşamayan ergenlerin psikolojik sağlık puanlarının siber mağduriyet yaşayanlara göre, kızların psikolojik sağlık puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca sosyal medyada günlük harcanan zaman arttıkça psikolojik sağlamlığın düştüğü görülmüştür. Siber mağduriyet yaşamayan ve anne eğitim düzeyleri okuryazar olan ve okuryazar olmayan, ilkokul-ortaokul ve lise olan ergenlerin psikolojik sağlık puanları, siber mağduriyet yaşayan ve anne eğitim düzeyi farklı olan tüm gruptaki ergenlerin psikolojik sağlık puanlarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi, sınıf türü, lise türü değişkenlerinin anlamlı olarak farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Öneriler ve Sınırlılıklar

Siber mağduriyet yaşamayan ergenlerin psikolojik olarak daha sağlam oldukları bulunmuştur. Bu yüzden siber zorbalık ve mağduriyetin ne olduğu ve sonuçları konusunda ebeveynlerin farkındalık oluşturmalarının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu farkındalık oluşturma süreci için okullarda aile eğitim programları düzenlenmesi faydalı olacaktır. Okullarda öğrencilerin bilinçli internet kullanımlarını sağlamak için özellikle interneti nasıl verimli kullanacakları, siber zorbalığın zararları konusunda bilgilendirme çalışmaları ile siber zorbalığın etkileri, nedenleri, sonuçları ve korunma yolları hakkında bilgilendirici çalışmalar yapılması önerilmektedir. Ailelerin sosyal medya ve internet kullanım kuralları oluşturularak tüm aile üyelerinin zaman yönetimini sağlanması, internet filtreleme sistemleri kullanması önerilmektedir. Okullarda okul psikolojik danışmanları tarafından siber mağdurlar ve siber zorbalık belirlenerek, bu öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarını artırıcı bireysel ve grup müdahalelerin okul psikolojik danışmanları tarafından uygulanması yararlı olacaktır. Lise türüne göre sosyal medya, siber zorbalık ve mağduriyet ve psikolojik sağlık konularının Millî Eğitim Bakanlığı ve okul psikolojik danışmanları tarafından okul rehberlik planlarına ve sınıf rehberlik planlarına eklenmesi önerilmektedir. Siber zorbalık ve mağduriyeti azaltmaya yönelik psikolojik sağlık eğitim programlarını geliştirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup, nitel yöntemle etkisi sınanabilir. Çalışma lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiş olup farklı yaş grupları ile çalışılma yapılması önerilir.

Çalışma bulguları ölçme araçlarının ölçtüğü kriterlerle sınırlıdır. Ayrıca katılımcıların Türkiye'nin güneydoğusundaki bir ilden çalışmaya dâhil olmalarından dolayı ülke genelini temsil etmemektedir. Bu nedenle araştırmadan elde edilen bulgular bu sınırlılıklar içinde değerlendirilmelidir.

Yazar Katkı Oranı

Yazarlar, çalışmaya eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Etik Beyan

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği” nin tüm yönergelerine uyulmuş ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler”den hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedirler.

References

- Akgün, Ü. (2018). *Lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcıları olarak güvenenlik ve mizah tarzları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aktaş, B. (2018). *Ortaokul öğrencilerinde internet ve dijital oyun bağımlılığının psikolojik sağlık ve saldırganlıkla ilişkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kafkas Üniversitesi.
- Aricak, O.T., Kınay, H. & Tanrıkulu, T. (2012). Siber Mağduriyet Ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 1–6.
- Bahadır, E. (2009). *Sağlıkla ilgili fakültelerde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265–277. <https://doi.org/10.2190/8YQM-B04H-PG4D-BLLH>
- Bulut, B. (2016). *Ergenlerin anksiyete, sosyal destek ve psikolojik sağlık düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Bulut, S., Doğan, U., & Altundağ, Y. (2013). Adolescent Psychological Resilience Scale: Validity and reliability study. *Suvremena Psihologija*, 16(1), 21–32.
- Catterall, J. S. (1998). Risk and resilience in student transitions to high school. *American Journal of Education*, 106(2), 302–333. <https://doi.org/10.1086/444184>
- Chun, J., Lee, S., & Kim, J. (2021). Conceptualizing the protective factors of cyberbullying victimization in Korean adolescents. *School Mental Health*, 13(3), 473–486. <https://doi.org/10.1007/s12310-021-09422-0>
- Çevik, Ç. (2016). *İnternet kullanım süresinin ergenler üzerindeki psikolojik etkileri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Çetinkaya, A. (2018). *Lise öğrencilerinin kendini toparlama gücü düzeyleri ve öznel iyi oluşu artırma stratejilerinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi
- Dayıoğlu, B. (2008). *Üniversite giriş sınavına hazırlanan adaylarda psikolojik sağlamlık: Öğrenilmiş güçlülük, algılanan sosyal destek ve cinsiyetin rolü* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi
- David-Ferdon, C., & Hertz, M. F. (2009). *Electronic media and youth violence; a CDC issue brief for researchers*. Atlanta (GA): Centers for Disease Control.
- Donnon, T. (2009). Understanding how resiliency development influences adolescent bullying and victimization. *Canadian Journal of School Psychology*, 25(1), 101–113. <https://doi.org/10.1177/0829573509345481>
- Ekşi, F. & Durmuş, Ü. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: Psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 91–115.
- Ergün, O. (2016). *Ergenlerde psikolojik sağlamlık ile duygusal zekâ özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.

- Erbıçer, S. E. (2017). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A., & Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 93–107. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.3698>
- Garmezy, N. (1991). Resilience in children's adaptation to negative life events and stressed environments. *Pediatric Annals*, 20(9), 459–466. <https://doi.org/10.3928/0090-4481-19910901-05>
- Gündaş, A. (2013). *Lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusu ve bağlanma stilleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Gündaş, A., & Koçak, R. (2015). Lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 795–802.
- Gündüz, R. (2017). *12-14 yaşındaki ergenlerde algılanan ana baba tutumları benlik algısı ve psikolojik sağlamlık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nişantaşı Üniversitesi.
- Gürkan, U. (2014). Üniversite öğrencilerinin yılmazlık ve iyilik halinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *NWSA-Education Sciences*, 9(1), 18–35.
- Grych, J., Hamby, S., & Banyard, V. (2015). The resilience portfolio model: Understanding healthy adaptation in victims of violence. *Psychology of Violence*, 5(4), 343–354. <https://doi.org/10.1037/a0039671>
- Hinduja, S., & Patchin, J.W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Corwin Press.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2017). Cultivating youth resilience to prevent bullying and cyberbullying victimization. *Child Abuse & Neglect*, 73, 51–62. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.09.010>
- Hou, X. L., Wang, H. Z., Guo, C., Gaskin, J., Rost, D. H., & Wang, J. L. (2017). Psychological resilience can help combat the effect of stress on problematic social networking site usage. *Personality and Individual Differences*, 109, 61–66. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.12.048>
- Kabadayı, F., & Sarı, S. V. (2018). What is the role of resilience in predicting cyber bullying perpetrators and their victims? *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 28(1), 102–117. <https://doi.org/10.1017/jgc.2017.20>
- Koç, Y. P. (2014). *Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>
- Kwan, I., Dickson, K., Richardson, M., MacDowall, W., Burchett, H., Stansfield, C., & Thomas, J. (2020). Cyberbullying and children and young people's mental health: a systematic map of systematic reviews. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(2), 72–82. <https://doi.org/10.1089%2Fcyber.2019.0370>
- Laftman, S. B., Modin, B., & Östberg, V. (2013). Cyberbullying and subjective health: A large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35, 112–119. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2012.10.020>
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>
- Navarro, R., Yubero, S., & Larrañaga, E. (2018). Cyberbullying victimization and fatalism in adolescence: Resilience as a moderator. *Children and Youth Services Review*, 84, 215–221. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2017.12.011>

- Okta, V. (2008). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Oskay, G. (1986). Ana-baba ergen ilişkilerini geliştirici öneriler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 77–93.
- Özcan, B. (2005). *Anne-Babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler karşılaştırılması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özdamar, K. (2001). *Paket programlar ve istatistiksel veri analizi (çok değişkenli)*, (4. bs.). Kaan Yayınları.
- Quinn, A. H. (2015). *The moderating effect of resilience factors on bully victimization and subsequent psychological adjustment problems among adolescent girls* [Unpublished doctoral dissertation]. Antioch University.
- Rew, L., Taylor-Seehafer, M., Thomas, N. Y. & Yockey, R. D. (2001). Correlates of resilience in homeless adolescents. *Journal of Nursing Scholarship*, 33(1), 33–40. <https://doi.org/10.1111/j.1547-5069.2001.00033.x>
- Rumfola, M. T. (2008). *Cyber-Bullying: Bullying in the 21st Century* [Unpublished master thesis]. The College at Brockport.
- Sabancı, Y. (2018). *Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyetin yordayıcıları olarak akılcı olmayan inançlar psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaçlar* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Salami, S. O. (2010). Moderating effects of resilience, self-esteem and social support on adolescents' reactions to violence. *Asian Social Science*, 6(12), 101. <https://doi.org/10.5539/ass.v6n12p101>
- Santos, D., Mateos-Pérez, E., Cantero, M., & Gámez-Guadix, M. (2021). Cyberbullying in adolescents: Resilience as a protective factor of mental health outcomes. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 24(6), 414–420. <https://doi.org/10.1089/cyber.2020.0337>
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri* [Yayınlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Sun, J., & Stewart, D. (2007). Age and gender effects on resilience in children and adolescents. *International Journal of Mental Health Promotion*, 9(4), 16–25. <https://doi.org/10.1080/14623730.2007.9721845>
- Şahin, H. (2018). *Ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ve hayat amaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Şam, M. (2017). *Ergenlerde siber zorba ve mağdur olmanın anne baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson.
- Thompson, R.B., Corsello, M., McReynolds, S. & Conklin-Powers, B. (2013). A longitudinal study of family socioeconomic status (SES) variables as predictors of socio-emotional resilience among mentored youth. *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 21(4), 378–391. <https://doi.org/10.1080/13611267.2013.855864>
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Turgut, Ö. (2015). *Ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin, önemli yaşam olayları, algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Uçar, T. (2014). *Özel eğitim okulu öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin ve mesleki sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (İstanbul İli Avrupa Yakası Örneği)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.

- Ünlü, Z. R. (2018). *Sosyal medya bağımlılığı ve psikolojik dayanıklılık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Werner, E. E. (1993). Risk, resilience, and recovery: Perspectives from the kauai longitudinal study. *Development and Psychopathology, 5(4)*, 503–503. <https://doi.org/10.1017/S095457940000612X>
- Werner, E. (2005). Resilience and recovery: Findings from the Kauai longitudinal study. *Research, Policy, and Practice in Children's Mental Health, 19(1)*, 11–14.
- Windle, G. (2011). What is resilience? A review and concept analysis. *Reviews in Clinical Gerontology, 21(2)*, 152–169. <https://doi.org/10.1017/S0959259810000420>
- Yazıcı, Y. (2017). *Ergenlerin öz yeterlilikleri ile psikolojik sağlık düzeyleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Yöndem, Z. D., & Bahtiyar, M. (2016). Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ve stresle baş etme. *The Journal of Academic Social Science Studies, 45*, 53–62. <https://doi.org/10.9761/JASSS3419>